

GORIŠKI LIST

Goriški list izide vsako sedem in sesto v tisto zgodino. — Uprava urejena v Goriči, Corso Verdi štev. 47. — telefona štev. 292. Oglej se na stranici o časopisu. — Račun pri Cassa di Risparmio Gorica

Gorica, dne 14. oktobra 1944.

Za mestno Gorico in Trst: posamezna številka 0.50 lira, polletna naročnina 26.— lira, celotna 52.— lira. Izven mesta Gorica in Trst: posamezna številka 1.— lira, polletna naročnina 47.— lira, celotna 90.—

Aachen - cilj srditih napadov

Nova izkrcanja v Nizozemski - Hudi boji ob cesti Firenze - Bologna - Vojna vihra v južni Ogrski

Gorica, 13. - (v. r.) - Angloamerikanski pritisk na zapadni fronti je vedno silovitejši. Ne le vse dosedaj nagromadene rezerve moštva in materiala temveč tudi nova izkrcanja so potrebna sovražniku da vzdrži v strahotnem tempu napadanja. Položaj se pač ne razvija kakor so Angloamerikanci upali, zato je treba sedaj napeti vse sile ker čas beži in z njim bežijo tudi različne možnosti. Sovražnik je izkreal nove čete zapadno od mesta Berskens. Sprejel pa jih je uprav neklenki topovski in pehotni ogenj, tako da so imele strahovite izgube. Istočasno se sovražnik tudi muči, da pride vsaj do enega prestižnega uspeha, zato pritiska sedaj od vseh strani na mesto Aachen, ki je središče in težišče najhujših bojev. Nemška bramba se še dobro zoperstavlja premočnemu sovražniku, ki si mora izvojevati vsako ned zemlje za ceno visokih izgub. Prihajajo že poročila o prvih jesenskih nevihtah na Atlantiku, zato je vsak ternutek dragocen in izrabljata ga pridno tako sovražnik, kakor tudi bramba. Povsod — pri Epinalu, Remiremontu, Metzu, ob izlivu Schelde — divjajo hudi boji, v katerih Angloamerikanci besno napadajo, a se Nemci ravno tako besno branijo, tako da tudi zadnja poročila ne pričajo ničesar bistveno novega. Zapadna fronta vre, a skuhalo se tam še ni nič...

Prav tako besno je začel sovražnik napadati tudi na italijanski fronti. Gre se sedaj za cesto Firenze - Bologna. Na obeh straneh te ceste se gromadijo obojestranske žrtve na materialu in moštvu. Ker pa imajo Nemci boljše položaje, so izgube Angloamerikanec veliko višje. Zaenkrat se mora nasprotnik zadovoljevati z malimi postojankami. Posebno se trudi, da si izvojuje višinske položaje, ki pa za napad niso baš odločilne važnosti. Na italijanski fronti ni sicer bilo drugod važnih vojnih akcij.

Zanimivejša je v tem oziru vzhodna fronta, ki je tudi v splošnem premikanju, četudi se bistveno malo razlikuje od pozicij fronte. Kakor smo že večkrat povedali, je politični prevrat v tem delu Evrope popolnoma zmedel ta odsek evropskega bojišča. Ta prevrat ni mogel ostati brez posledic. Te pa niso baš take, kakor jih želi nasprotnik predstaviti. Nemško vodstvo je bilo res prisiljeno, da žrtvuje mnogo ozemlja, ni pa ta prevrat povzročil resničnega zloma nemške fronte; ki ohranjuje vso elastičnost, ki je neobhodno potrebna, da se o pravem času fronta utrdi. Le položaj na Balkanu je morda nekoliko zamotan. Izdaja Rumunije in Bolgarske je odprla Sovjetom vrata na Balkan. Prerili so se do Belgrada,

kjer sedaj pritiskajo med Zaječarjem in Belgradom ob spodnji Moravi. Istočasno je ena ost sovjetskega splošnega napada naperjena proti južni Ogrski. Tudi tu se večinoma boji vrše okrog vedno istih, že zdavnaj znanih točk. Ker so napadi precej raztrgani, se vplete pač tupatam kakšno novo ime krajev in morda tudi mest, toda ne takih ki bi zamogli spremeniti splošno sliko položaja na tej fronti. Sovjeti so prišli na enem odsek do Kocskemeta onkraj Tise. Hudi boji so še v teku v bližini Debreczina.

Na severu se radi izdajo Finske, nemške čete umikajo po načrtu, ki je bil potreben, da se reši te čete. Sovjeti pritiskajo posebno hudo proti Memelu in Tilsitu. Toda bramba je močna — uničila je v enem samem dnevu nad 40 oklopnikov. Tudi napad Sovjetov na Rigo je zelo močan, vendar pa ga nemška bramba povsod sistematično razbija.

Boljševiška agitacija v zasedeni Italiji

Milan, 12. okt. Po ameriških poročilih potujejo člani sovjetskega odposlana delavskih združenj, ki se sedaj mudi v Italiji, od enega industrijskega podjetja do drugega ter imajo povsod boljševiške agitacijske govorje, v katerih »poudarjajo« povezanost Italije z boljševizmom in skupne vojne cilje. V fašističnih pošiljkih krogih označujejo zadržanje tega odposlana kot velikopotezno akcijo, ki jo dovoljuje Bonomičeva vlada in angloameriške zasedbene oblasti in pri kateri izrabljajo delo italijanskega naroda, da bi tako laže boljševizirali italijansko delovstvo.

Kakor nadalje poročajo iz ameriškega vira, so kmetje in peki na Siciliji skrili 400.000 ton žita, ki bi ga morajo oddali zasedbenim oblastem. Kljub temu, da so zaprli okrog 10.000 ljudi mobilizirali vso policijo, se jim ni posrečilo, da bi pripravili kmete do tega, da bi točno in po predpisih oddajali žito. Kmetje nimajo nitil najmanjšega zaupanja v oblasti.

Milan, 12. okt. V Rimu izhajači list »Popolo« je objavil pod naslovom »Sedem težav« poročilo o bedi italijanskega naroda v zasedeni Italiji. List navaja: 1. pomanjkanje poiljne enolnosti, 2. pomanjkanje vere v bodočnost, 3. pomanjkanje učinkovite vladne oblasti, 4. pomanjkanje na potrebejših živjenjskih potrebščin, 5. pomanjkanje slrehe nad glavo, 6. pomanjkanje dela, 7. pomanjkanje stabilne valute. K temu pripominja časopis nadalje: Kljub upravičenemu razburjanju javnosti in časopisa ni videli, da bi se beda italijanskega naroda kmalu zmanjšala.

Bern, 12. okt. O ponovnem oživljenju strank in njihovem delovanju v Parizu poroča »Tribune de Geneve« iz Londona. Ves svet si

SIMON GREGORČIČ — NAŠ NARODNI ZGLED

Dobrega pol stoletja je tega, ko je Simon Gregorčič veljal pri Slovencih za našega narodnega pesnika, za buditev naših narodnih zavesti, ko so Sloveni iz vseh drugih naših pokrajin s spoštovanjem gledali na Goriško, kjer je živel »goriški slavček«. Bili so časi, ko so Slovencem zdeli Gregorčičevi verzi višek poezije, saj je bila tako sladka, tako melodična in tako prisrčna, da je našim prednancem, kaj prednancem, saj še živijo med nami prične tistega navdušenja nad Gregorčičevimi poezijami, ne samo na Goriškem, povsod na slovenski zemlji! Zakaj, Gregorčič, ako ga danes, ob stoletnici njegovega rojstva ocenjujemo iz znatne časovne oddaljenosti, pravilno ocenimo, postaja danes zopet prav tako velik, kakor je bil pred 60 letmi, ko so priči izšle njezine »zlate knjige«, namreč prvi zvezek njegovih »Poezij«.

Ako govorimo o vrednosti poezije, moramo vedeti, da je za Stritarjem, Levstikom in nekaterimi epigoni prišla viharna doba »moderne«, v kateri so gospodarili samoživestni Cankar, Zupančič, Kette, Murn, v tej razburkani dobi slovenskega leposlovnja se je moral Gregorčičeva poezija umakniti, toda kam?

Med ljudstvo, ki je bilo že sito svojih štirirističnih poškočnic ter si je že zelo pravih, za napev pripravnih pesmi, ki si jih je dobilo ravno pri Gregorčiču.

Težko si je misliti pesnika in sicer res pravega pesnika, ki bi bil s svojim narodom takoj trdno povezan, kakor Simon Gregorčič. Težko je razčlenjevati njegove pesmi, toda, kdor je samo enkrat prebral Gregorčičeve »Oljko«, je vedel, kdo ljubi svoje ljudstvo. Najbolj izrazno, morda, bolj kakor v kaki drugi pesničtvu se je pesnik Simon Gregorčič izrazil v svoji veliki pesniti »V pepelnjeni noči«. Vsebine ne bomo ponavljali, samo geslo naj povemo, ki ga pove duhovnik na koncu »Levstani borni narod moj...«

In še naprej: »Tvoj je vstajenja dan!«

To je prav tisto, katerega smo čutili že desetletja povsod tod v Goriči in v okolici, ko vidimo, da naši slovenski ljudje trpe, da samo po tistem še govore slovensko besedo in ne vedo, da je vstajenja dan že tu, tak, kakor ga je napovedal Simon Gregorčič.

Naš Simon Gregorčič, ki se je po svojem pesniškem razvoju takoj otrezel pesniške sentimentalnosti kakega Stritarja in robastoti ter puristične jezikoslovne pedanterije Levstika, ta je zaslutil tudi novi čas. Ako je bil Prešeren v svojih sonetih upornik in je zahteval pravico do življenja zase, ako je Stritar opeval razne nesrečne, ki so morda vzel vrv, je Gregorčič mislil drugače in zato moremo smatrati Gregorčiča tudi kot našega prvega socialnega pesnika, ne pa Stritarja, ki je sicer jokal nad nesrečo svojega

bližnjega, med tem, ko je Gregorčič že vedel pravi recept, namreč, da za vse dovolj bi kruha bilo, ko kruh delil bi z bratom brat...

Ako je Gregorčičev učitelj Stritar samo s solzami objektivno sporočal (v Schopenhauerjevem smislu) nesrečo ljudstva, je šel Gregorčič dalje in je že predlagal, več kakor usmiljenje, več, kakor groš za revež ob cesti, je že predlagal socialne dolžnosti. V tem se nekatere Gregorčičeve pesmi močno razlikujejo od prejšnjih takozanih »socialnih« in poznejših »revolucionarnih« pesmi. Prve je pisal Gregorčičev učitelj Josip Stritar, druge pa njegov sodobnik in skoraj temec Anton Ašker. V ljudstvu in v slovenski leposlovni zgodovini so ostale Gregorčičeve socialne pesmi, polne usmiljenja in tudi polne predlogov, kako bi bilo mogoče rešiti svet revščine.

Pred dvajsetimi leti so se zdele Gregorčičeve pesmi mnogokrat v ljubljanskem estetu nekoliko »didaktične«, to se pravi preveč »vzgojne«. No, danes, ima slovenski narod o tem drugo mnenje.

Zanimivo je pri vsem tem, da je takozvana larpljarskična leposlovnova struja, ki jo je vodil sedanji predsednik komunistov na slovenskih tleh, namreč Jože Vidmar, odklanjala pesnika Gregorčiča kot »didaktičnega pesnika« in je zahtevala »čisto umetnost«. Toda še preden je pred dvajsetimi leti »kritik« Jože Vidmar sploh prišel do besede, smo že imeli o pesniku Simonu Gregorčiču izčrpno študijo, ki jo je napisal Čeh Stibor in ki nam je v letih po prvi vojni zopet odkril Gregorčiča kot resničnega pesnika, kot resničnega odkrivaleca narodnih vrednot in buditelja, ki je s pesniško besedo iskreno ljubil svoje zatiranje ljudstvo in - zanj tudi delal.

Danes vemo, da je bil pesnik Simon Gregorčič resničen prerok svojega naroda, da ga je svaril pred nevarnostmi, da je budil svoj goriški slovenski narod k slovenski narodni zavesti, pa tudi k socialnim dolžnostim.

Ne maramo premišljevati o možnosti, da bi se pesnik Simon Gregorčič zopet zbudil k življenju in bi videl na eni strani strašno opustošenje svojih najožjih rojstnih krajev, kjer gospodarijo vsi drugi, kakor pa resnični častile pesnika, ne maramo govoriti o skrunjenju pesnikovega imena, ki si ga je dovolila nekakšna družina, ki se imenuje »Gregorčičeva brigada«, vse to pustimo za stoletnico našega pesnika ob strani.

Vemo samo eno: ideje, pesmi, volja, duh našega pesnika Simona Gregorčiča je na naši strani, na strani poštenega ljudstva iz vse Goriške, tiste, ki bo vstal tudi izpod pepla, s katerim ga posipavajo sedaj njegovi sovragi vseh barv.

VESTI IZ GORICE IN DEŽELE

SLOVENSKA GIMNAZIJA V GORICI

Na starji gimnaziji, ustanovljeni l. 1615. od reda družbe Jezusove, je bil učni jezik latinski, cesar Jozef II. je uvedel na mesto latinsčine, nemščino, a l. 1805. je dobita aličina zopet svoje stare pravice. Francozi so vpeljali l. 1810. na liceju in gimnaziji, ki so ju naslednjega leta združili v cesarski licej, italijanski učni jezik. Italijansčina se je po nekaj spremaknila nemščini. Pretežna večina učencev je bila od nekdaj slovenske narodnosti, kar odgovarja etnografskim odnošnjem goriške dežele. Tudi med profesorji so bili Slovenci vedno zastopani, celo med ustanovitelji goriške gimnazije je bil odličen Slovenec, učeni jezuit Marlin Bavčar, ki je prvi spisal dokaj dobro zgodovino goriške dežele. Toda slovenska zavest tedaj še ni bila vzbujena, slovenščine nihče gojil in negoval, tudi učni jezik še ni občuhil pri pouku, kolovira, ni se smatral za nositelja narodne kulture, temveč le za potrebno občevalno sredstvo. Ko je pa narodnosna ideja začela prešinjati avstrijske narode, so se vzdržili tudi Slovenci, začeli so gojiti svoj jezik ter terjali ranjpravice v javnem življenu in v šoli. In njih zahtevale niso ostale popolnomoma neuslušane. Ž l. 1847. so prinesle »Novice« sledičo vest iz Gorice: »Učilišče za slovenski jezik v Gorici je od našega presvilega cesarja dovoljeno. Vlada je namreč lakrat odredila, da se imata poučevati na modroslovnem učilišču v Gorici, ki je odgovarjalo sedmemu in osmemu razredu sedanjih gimnazij, tudi italijansčina in slovenščina. S tem je bil postavljen temelj javnemu pouku slovenščine v Gorici. Ko so se l. 1849. avstrijske gimnazije preustrojile, je dobila v novem učnem načrtu goriške gimnazije tudi slovenščina svoje meslo. Prvi jo je poučeval prof. Jožef Premrou, pisatelj znani Razgovorov italijansko-nemško-slovenskih in poenejši gimnaziski vodja v Zagrebu in Celju, znan tudi iz Šenoine poviši »Karanfil s pjesnikova groba.« Prvo leto je obiskovalo slovenščino 107 dijakov v dveh kurzih, medtem ko jih je bilo v italijanskih kurzih le 57, kot učne knjige so služile sprva Poločnikova nemško pisana slovenska slovnica, Mazunovo Cvelje jugoslaviansko. Berilo o svetkih in nedeljah za odrašeno mladost itd. Bilo bi probširno, na tem meslu

opisovali nadaljnji razvoj slovenskega pouka na gimnaziji in navajali naredbe šolskih oblasti glede lega pouka. Njegova organizacija se je cesto predvrgačila.

Toda čeravno de iure slovensčina ni bila učni jezik, se je de facto vendar rabila pri pouku, zlasti v nižjih razredih, v katerih so deželnih jezikov večji profesorji podajali tvarino tudi v materinščini, da so jih učenci bolje Pajk, Pleteršnik, Ivančič, Kragelj in drugi so pri učiteljskih konferencah vedno zahlevali, da naj se vsaj jezikovni pouk opira na materinščino in da naj poučujejo v prvih razredih samo takti učitelji, ki razumejo deželna jezika. — Popočnoma naravno in umevno je, da se je jezik večine prebivalstva v deželi uveljavljal na zavodu, čeravno ni bil učni jezik. Uveljavljal se je pri šolskih slavnostih in pri javnih nastopih gimnazijskih mladih. Prvikrat se je javno govorilo in pelo slovenski pri slavnosti, katero je obhajala gimnazijalska mladina o prilikom rojstva carice Sofije dne 9. marca 1854. Slovensko petje se je bilo polem udomčilo v cerkvi in v šoli, kamor ga je bil vpeljal gimnazijski pevovodja Anton Hribar. Ko je pa nastala leta 1889. izprememba v gimnaziskem vodstvu, se je slovensko in italijansko petje v šoli in v cerkvi odpravilo.

Slovenščina se je na gimnaziji tudi v foliko vpoštevala, da so bila naznanila o vpisovanju dijakov in o pričetku šolskega leta od leta 1876. dalje skozi en dečenj objavljena tudi v deželnih jezikih in da so prinašala izvestja slovensko pisane razprave. Končno je na posredovanje poslanec Fona in dr. Gregorčiča dospel v Gorico ministriški razpis z dne 15. septembra 1919., št. 2734, ki je zaukazal otvoritev ene slovenske in ene italijanske parallelke pri državni gimnaziji z nemškim učnim jezikom v Gorici, z omejiljivo, da nesme bili sprejetih več kakor po petdeset učencov. S tem je bil postavljen temeljni kamen slovenski gimnaziji v Gorici. Toda omejitev pri sprejemjanju dijakov v I. razred bi bila ovirala nadaljnji razvoj. Začelo je svelnik Fon vnovič posredoval pri naučnem ministru, kateri mu je izjavil, da bo numerus clausus le provizoričen in da se iz te pavenske gimnazije. Na predlog dr. Gregorčiča se je napravila na učno ministerstvo in na deželni

tralke kazvije samoslojna sloški svet dolinča vloga in že v naslednjem šolskem letu je numerus clausus izginil. Že pri ustanovitvi slovenskih in italijanskih parallelk je bilo jasno, da lahko ogromen troježičen zavod, kakov je postal državna gimnazija v Gorici, ne more dolgo ostati pod enim vodstvom. Zato je visoka učna uprava vsled izločbe cesarja Franca Jožefa I. z razpisom z dne 12. avgusta 1913. odločila od sedanje državne gimnazije z nemškim učnim jezikom slovenske parallelke ter je odre-

dila vse potrebno, da se razvijejo v samostojno državno gimnazijo.

Pri ravnatelju je bil dr. Janko Bezjak, gimnazijski profesorji pa so bili: dr. Edvard Dolinšek za latinsčino, grščino, slovenščino, nemščino in zgodovino; Andrej Ipavec, ki je tudi učil latinsčino, grščino in nemščino. Rudolf Lavrenčič za prirodopis; Martin Mašnak za latinsčino, slovenščino in nemščino; dr. Karel Pirjevec za matematiko; Fran Pavšič je učil latinsčino in slovenščino; zemljevid je učil Karol Prijatej in Fran Devečak, ki je učil tudi matematiko in slovenščino. Anton Sovre, ki je učil pa latinsčino, slovenščino in nemščino ter drugi stranski učitelji.

menito in jasno misli, zaničevana. Kdor materino besedo zaničuje, sebe zaničuje. Živimo v viharni dobi, duhovi se niso še nikdar v taki meri čistili, kot se danes čistijo. Čas je, da zagrizenci začnejo le malce misliti o pravčnosti naših teženj — in prišli bodo do zaključka, da smo mi Goriški Slovenci vedno cenili materin jezik drugih in da isto od njih pričakujemo. — Gorican.

Dolžnost slovenskih staršev

K pravi narodni zavednosti spada tudi skrb za obstoj naroda in za to je predvsem važna vzgoja mladine. Pravi goriški Slovenec ali Slovenka bosta dala svoje otroke, svojo mladino, vzgojiti v slovenskem jeziku. Naš jezik je lep, je bogat izražanja, vsak Slovenec pa je od narave toliko nadaren, da se za potrebo nauči še drugih jezikov. Zato poskrbite, Slovenci v Gorici, da bodo slovenski otroci vzgojeni v slovenskih šolah. Kdor iz katerega koli razloga ne da svojega otroka v slovensko šolo ali v gimnazijo, se sam izloči iz skupnosti slovenskega naroda.

Ponavljamo, da se vpisovanje na slovensko ljudsko šolo v Gorici vrši od 15. do 25. oktobra v dopoldanskih urah v Via Capella 7. Tam se bodo vpisovali tudi naši gimnaziji.

Kdor je res zaveden Slovenec, bo dal svojega otroka v slovensko šolo ali v gimnazijo!

NASTOP DONSKIH KOZAKOV

V torek dne 19. t. m. so predili Donski kozaki v dvorni kina »Vittoria«, večer ruske narodne pesmi in plesa. Prireditev je bila zelo dobro obiskana. Kozaki so želi za svoja izvajanja obilo aplavza posebno še solisti. S svojo živahnostjo in malo sentimentalnostjo so si takoj pridobili poslušalce. Zlasti sta bile sprejeti z navdušenjem pesem »Oči črnej« in pa pesem o Volgi, ruski reki. Prav tako so bili sprejeti z velikim zanimanjem ruski narodni plesi, ki so se prvič izvajali v Gorici.

Smrt junaka Zorka Žagarja

Kakor smo poročali že zadnjie v spominskem članku pok. Žagarja Zorka, so parizani ob isti priliki odpeljali neznanokam tudi Kranjca Frane. Po poročilih pa, ki smo jih pred kraftkim dobili, so ga »naši« loko opevani »osvoboditelj« našega naroda, zaklali 17. sept. v Platišču. Pet dni so ga prej ranjenega v roko vlačili po gozdu sem in tja.

Tako nas je v mesecu septembru smrt kar dvakrat obiskala in posegla v naše vrste. Med svežimi grobovi spet nov grob, med Kobariškimi domobranci pa že druga nedolžna mlada žrtev.

Dragi France! Komaj dvajset let star si moral dati življenje za blagor našega naroda. Vedno si bil nasmejan, poln življenja in mladosti — pa pripravljen vse ložitve. Bog, narod, domovina so Ti bila gesla, za katere si kod

drugi Drežničan morel dali življenje. Vedno smo še malo upali, da Ti bodo »lovariši«, ki toliko govore o bralstvu, kod braju pričanesi. Toda zločinska roka in talanski jeziki iz Drežnice in Breginja, ki so glasovali za Tvojo smrt, poznaajo besedo bralstvo samo na propagandnih lističih. Njihovo geslo je na Primorskem, kakor na Dolenjskem in Gorenjskem in na Štajerskem in kakor je bilo pred dvema letoma, tako tudi danes: »Boje je, da Slovenec ostane samo peldesel, pa teh pravih komunistov, kakor pa masa enega milijona narodno zavednih ljudi.«

Dragi France! Tvoja žrtev ne bo pozabljena! Borci, kod si bil Ti, berci za obstanek naroda, bodo živeli večno med nami.

V jeseni, čes selve, ki naj po zimi oživi in obrodi, si bil vsejan

DOPISI

IZ VIPAVSKE DOLINE

Na Gradišču nad Prvačino živi posestnik po imenu Stanko Živec. Ta lopov na lastno pest preži na uboge ženice, na glavni cesti, ki vodi iz Prvačine v Gorico ter jim pobira iz prtljage vsa živila, ki nosijo s seboj v mesto. Ne pomaga nobena prošnja, nobeno zagotovilo, da to hrano rabijo zase v mestu. Pobere jim tudi, če imajo samo eno jajce. To samooblastno ropanje ubogih ženic in kmetov traja že več mesecev. Zapomni si lopov Stanko Živec, da je dovolj tvojega ropanja. Potru-

dili se bomo, da te zadene kmalu zaslžena kazen. — Oškodovanci.

IZ GORICE

Goričani. Mi jasno mislimo Slovenia ne sejemo med vami scvraščva, ker vemo, da so vroči rodi protisovraščvo, gorje in prekletstvo. Mi sejemo ljubav in spoštovanje med narodi. Da je to nepobitna resnica, nam bo potrdil vsak kdor lobi resnico. In vendar so množice ljudi, ki sovražijo in pljujejo vse to, kar je nam sveto. Klevetniki naj pomislijo, da ima vsak narod dolžnost in pravico ohraniti in gojiti materino besedo in da ista ne sme biti od nikogar, ki ple-

»Torej ne bosle več klel. Grdo je in greh je, pohujanje je otrokom! Torej ne bosle več klel!«

»Nikoli več!«

Videl je, da treba tej skrušeni duši pomagati.

Seveda, hčer pomagati, hotel pomagali po svoje.

Govoril je gospod Stepančič o grdu grehu klevetine, govgril in priliskal na dušo. Matevž je ves skrušen poslušal in izbruhnil ves solzan:

»Gospod nunc, primojuš, da ne bom več klel!«

O RADOVEDNOSTI

Bil je pri spovedi Dolski Matevž. Bog pomagaj, ali mislite, da je to navadno opravilo? Ves potan in zmučen se je na poli uslavil v oštarji. (Pri nas je namreč do cerkve vsaj dobro uro, ponekod še dalj.)

»Danes ni bilo nunca — (to je bil vikar Stepančič) — danes je bil neki kapucinar. Ne, kaj takega pa še nel! Kako li je bilo radovedno to človeče kosma! Nazadnje sem mu zabrusil:

»Vsega pa vam le ni treba vedeti, saj še naš nunc ni tako radoveden!«

In sem vstal in šel!«

»Eko,« je dejal Stepančič družbi, »pa res ne vem, ali ni imel fent prav Na Gori, »želodec« ne velja za meso!«

OBLJUBA

Sel je Dolski Matevž — vam seveda Doški Matevž nič ne pomeni, a pomenil je nam otrokom počico in smo se ga bali kot samega la spodnjega — šel k spovedi. Prišel je enkrat na leto, a takrat je menda prelepel ženo, da mu je pomagača izpräševali vest. In kot skesan grešnik je pokleplnil pred Eko Stepančiča in se obložil svojih grehov. Največji njegov »hudiček« je bila klečev. Klel je namreč že na tešče v posledji in potem cel dan. Če mu nekaj ni bilo pogodu, je klel, če mu je bilo nekaj všeč, je zaklel. Zdi se, da je nekdo klel pri njegovem rojstvu ali še prej.

To je bil njegov »hudiček«, to je bil pa njegov »Im«.

In zdaj je šel skesan k spovedi, hrdo odločen, da se poboljša, in prosil angela varuha in svojega palrona sv. Matevža, ki je bil prej dacar in grešen človek, za pomoč.

Stepančič je poslušal spoved, poslušal in dejal:

trije lenuti v senci. — Johan je menčal. »Pa ti jo primaha s svojo krošnjo rajnki Zima. Ustavi se pred njimi, nasloni krošnjo na palico in oleda lenuhe. »Veste,« pravi nazadnje, listemu, ki je najbolj len med vami, bom dal petak!«

»A, petak?« je planil pokonci pri.

»Ti pa že ne dobiš!« je reklo Zima.

»Potem pa ga goščo jaz! Kar sem ga dajl!« je pomolil roko drugi.

»Ni oa boj lenega od mene!«

»Kaj pa ti, kaj pa ti, Zula, ali ne maraš petaka?«

»No, če se ti ljubi, pa ga vtakni v kakšen moj žep, meni se ne ljubi gledati; rad bi spal.«

»Tako je Zula dobil petak!« je reklo Bajtar in olresel pipi.

Pravijo, da je Zula vstal pa šel.

Dolskemu Zuli so naročili, naj gre klatit orče. Lenuh pa je bil, da bi bil najrajši videl, da bi nekdo umrl meslo njega, ker se že ni hotel roditi. Dali so mu preklo in košaro, dali malico in tudi nauk, naj hitro napravi.

»Seveda bil!« je potrdil.

»No, vidite, pa pravite, da ni bil. Kaj veste vi! Potem pa Zula tudi ve in bo potrdil. — Ležali so

OB STOLETNICI ROJSTVA SIMONA GREGORČIČA

15. X. 1844.

15. X. 1944.

Joža Lovrenčič:

Simonu Gregorčiču ob stoltnici rojstva

Praznik našega pevca, bratje, slavimo.
V praznik stoltni, kar je nebo nam poslalo
v raju planinskem izvoljenca, ki mu je dalo
tako srce, da za ves rod je bilo,
venec spletimo ljubezni v vezilo
in tam gori na gričku ob Soči,
mrtvimi živó šumljajoči,
se poklonimo:
Praznik Tvoj, pevec naš, danes slavimo!

Sto let, sto dolgih, dolgih let mineva,
Imel naš narod v njih ni ur veselih,
Mučenec pil je le bridkosti kelih,
Očakajoč, v okovih rob, rešitve dneva.

Na prošnje klice ni biló odmeva,
Grom iz oblakov črnih, pobesnelih
Razlegal se je po vaseh in selih
Enako, ko da k smrti nam prepeva.

Gorje z obupom je naš rod objelo:
O Bog, kaj res na veke bo trpeló
Razpetje in ne bo še konec ran?

Čarobno je tedaj v naš svet zapelo
In klical: »O narod, v prah teptan,
Čemu obup? Tvoj je — vstajenja dan!«

Praznik našega pevca danes slavimo,
v praznik stoltni se mu poklonimo
bratje Slovenci,
in na gričku ob Soči pri svetem Lovrenci
združeni v slogi se mu oddolžimo:
Naš čolnič pogube otmimo!

Dr. Anton Kacin:

Zadnja leta Gregorčevega življenja

Zadnja leta svojega življenja je Simon Gregorčič preživel v Gorici, kamor se je preselil l. 1903. Na Gradišču, kjer je bival več kot dvajset let (od srede 1882) kot dušni pastor in kmet poet, se je bil sicer dobra vživel, saj si je napravil tam gori celo lasten dom, a bil je predaleč od mesta in zdravnikov. Zdrav pa Gregorčič nikoli ni bil posebno; zlasti proti koncu življenja je bil stalno v nevarnosti, da ga kak nenavadni napad zlomi. Na Gradišču se mu je bilo pripetilo, da je padel v nezavest ter bi bil verjetno umrl, da ni prišel »stari fant-prijatelj dohtor Ferdinand (Predsmrtnica) iz Zalošč pri Dornbergu, ki ga je rešil.

V Gorico ga je pritegnila tudi lepa družba ožjih rojakov in priateljev, ki ga je hotela iztrgati iz samote. In res se je Gregorčič zopet precej razživel. Tudi pesniško se je zopet malo razgibal. Lotil se je zlasti svetopisemskih knjig »Joba« in Jeremije. »Job« je obširna knjiga, ki jo je Gregorčič izdal l. 1904. s 118. psalmom vred. Obširen lep strokovni uvod mu je napisal poznejši nadškof dr. Sedej, do katerega je Gregorčič vedno čutil posebno spoštovanje. Prav tako je nameraval izročiti dr. Sedeju prevod Jeremijevih žalostnik, katerega je tik pred smrto (oktober 1906) dokončal a še ne čisto opil. Jremijevi žalostinke so do danes ostale neobjavljene. Izšle pa bodo te dni v Ljubljani kot slavnostna izdaja za 100 let rojstva. Eno prinaša tudi »Gor. list« v današnji številki.

Gregorčič pesnikovanja niko ni popolnoma opustil. Tudi zadnja leta življenja se mu je dostikrat rima kar sama pritaknila k rimi in nastali so kratki verzi ali pa pe-

med prijatelji in častilci. Leta 1906. je pa zaslutil, da ne bo več dolgo. Obiskal je svoje znance po Goriškem in Kranjskem, za hip se je povrnil v svoje ljubljene gore. V novembra ga je pa zadeala lahka kap. Šele tedaj je legel v posteljo, čeprav je že poprej hiral. Trpel pa ni dolgo, kajti

Ti kličem na pot »nazaj v planinski raj« srčni: Z Bogom! Na vsej dolgi poti od Gorice do Kobarida je ljudstvo ginjeno sprejemalo in pozdravljalo mrtvega pesnika. Društva, šolska mladina, narodno ženstvo je povsod pričakovalo sprevod in ga spremljalo do prihodnje postaje. Zvečer so

Dr. Joža Lovrenčič:

Jez spominov.

na Simona Gregorčiča

1.

V drugi šoli nas je učil slovenščine profesor Fr. Pohl. Bil je že vpokojen, a je le prevzel suplenturo na naši goriški gimnaziji. Narodnjak je bil, kar je razodevala sleherna njegova beseda, naj nam je razlagal Janežičeve slovnico ali tolmačil pesmi in sestavke v Sketovi čitanki. In kako je znan vzbujati v nas ljubezen do naše lepe materinščine! Vzpodbjal nas je, naj se učimo tudi takih pesmi, ki niso predpisane.

Jaz sem bil tega neznanško vesel.

Tisto leto se je bil preselil Simon Gregorčič z Gradišča v Gorico. Spominjam se, kako me je prevzelo, ko sem ga prvič srečal v Gosposki ulici, vračajoč se iz šole. Tedaj sem sklenil, da se naučim do prihodnje slovenske ure katero njegovih pesmi, da bi jo deklamiral. V domači knjižnici deškega semenišča sem si iz posodil Gregorčeve Poezije in se odločil za »Naš čolnič otmino!«

Z vsem ognjem mладega srca sem se vživel v pesem, v kateri sem videl Gregorčiča kot pogumnega pastirčka tam gori na vrsenskih pašnikih, ki sem jih od daleč poznal, saj sem jih vsak dan gledal iz Kreda, ko sem bil doma, v Gorici sem kot on pozdravljal Sočo in ugibal, ko smo šli ob njej na sprehod, kje se je pognal Gregorčič kot dijak v njene razbesnele valove, da je materi tuji rešil otroka, in še mislil na čolnič našega naroda, ki mu je treba pomoći...

Tisto jutro pred slovenščino sem bil ves nemiren ob misli, ali se mi bo deklamacija posrečila.

Profesor Pohl je vstopil v razred, stopil za kateder, si nataknil ščipalnik, ki ga je imel na črni vrvici in vpisal odsotne. Nato je ščipalnik z zamahom roke vrgel z nosa in pogledal po razredu.

»Pojdi« me je dregnil prijatelj Peter Butkovič.

In sem šel iz klopi in povedal z drhtečim glasom profesorju, da bi rad deklamiral Gregorčeve pesem »Naš čolnič otmino«.

Profesor se je nasmehnil očetovsko in prikimal.

Stopil sem na oder in iz prvih glasov, ki so se mi še tresli, prešel v deklamacijo z ognjem in navdušenjem, ki se je stopnjevalo v koncu do skrajne odločnosti, ki jo je narekovala ljubezen do domovine:

Jaz vržem sè v morje, naj
tuli vihar,
za mano, za mano, kdor
je plavar,

brodarjem pomoči nesimo,
naš čolnič pogube otmimo

Profesor je bil zadovoljen, me pohvalil in še rekel, da bo povedal pesniku, ki se je preselil v Gorico, kako se učimo njegovih pesmi in kako lepo jih deklamiramo...

Ali je to storil, ne vem. Močče pa je hotel s to obljubo samo vzpodbuditi, da bi se še bolj navdušili za slovenščino.

že čez osem dni je zatisnil svoje trudne oči. Kropit so ga prišle neštete množice ijudstva. Počastil ga je tudi nadškof dr. Sedej. Bili so to dnevi zjutraj so se začele obredne molitve. Najprvo je bilo deset sv. maš. Ob devetih pa se je sprevod jel pomikati proti Sv. Lovrencu in tam so goriščka žalovala. Vse trgovine so bile zaprte. Došli so odlični slovenski možje iz vseh slovenskih krajev. Poslovilni govor je imej profesor Berbuč, pevci pa so mu zapeli »Nazaj v planinski raj«.

Končno je še profesor dr. Ozvald zaklical: »Veliki pesnik! V imenu naše mladine

dospeli v Kobarid, ki je bil ves razsvetljen. Rakev so položili v cerkev, kjer so gasilci stražili vso noč. Ob sedmih zjutraj so se začele obredne molitve. Najprvo je bilo deset sv. maš. Ob devetih pa se je sprevod jel pomikati proti Sv. Lovrencu in tam so goriščka žalovala. Vse trgovine so bile zaprte. Došli so odlični slovenski možje iz vseh slovenskih krajev. Poslovilni govor je imej profesor Berbuč, pevci pa so mu zapeli »Nazaj v planinski raj«.

Simon Gregorčič se je rodil 15. oktobra 1844. v vasici Vrsno pod Krnom. Nadarjenega dečka so dali starši po osnovnih šolah v goriško gimnazijo, kjer je študiral od leta 1853. do 1864. V šolah ga je zelo podpiral njegov daljnji sorodnik libušenski vikar Anton Gregorčič. Že v gimnaziju je pisal pesmi, ter je zaslovel kot izvrstni verzifikator v slovenskem jeziku. To so bili njegovi pesniški začetki, iz katerih se je razvila izvrstna pesnica. Po maturi je vstopil na željo staršev v semenišče, kjer je tudi mnogo pesnil.

Slopošno znana pesem »Njega ni«, ki jo pojo dandas po vseh slovenskih krajeh, je Gregorčičeva in zapel jo je v semenišču še mnogo drugih pesmi, ki jih je objavil kasneje. L. 1867. je pri Sv. Duhu na Libušnem zapel novo mašo. V duhovskem stanu se morda ni počutil dovolj srečnega, toda poznal je kot človek, kot Slovenec in kot duhovnik eno odpoved, samozatajevanje.

Prva služba mladega kaplana Simona Gregorčiča je bila v Kobaridu. Tu je kar na lepem ustavil slovensko čitalnico. Tam je našel prizanesljivega in dobrohotnega predstojnika dekanama Andreja Jakšeta, kateremu je pozneje postavil literarni spomenik »Vrlemu možu«. Prav to bivanje v Kobaridu je Gregorčič napravilo pesnika, kakov ga je tedaj slovenska zemlja komaj čakala in klicala. Ko je

Tiste čase ni bilo bohinjske železnice. O Božiču, o Veliki noči in za velike počitnice smo se gorjani vozili domov z žardiniero, ki smo jo najeli, da nas je peljala do Kobarida in prišla po končnih božičnih in velikonočnih počitnicah tudi po nas. Do dvajset in tudi več študentov iz gor nas je bilo.

Žardiniera nas je čakala na Katarinijevem trgu.

Bilo je za božične počitnice.

Okoli žardiniere smo bili zbrani, nekateri pa že v njej. Naše veselje, da se peljemo domov, je bilo nezansko. Kaj čuda tedaj, da smo tudi zapeli.

«Mi zdaj gremo, mi zdaj gremo...»

Mladostno razigrano je odmevala pesem in za njo še druga in tretja, dokler niso povlekli konji, in potem naprej...

Tam na vzhodni strani Katarinijevega trga je stala hiša, v kateri je stanoval Simon Gregorčič.

Ko se je oglasila naša pesem, sem videl, kako se je v prvem nadstropju odprlo okno, v katerem se je prikazal pesnik. Gledal nas je in poslušal, dokler se nismo odpeljali. Gotovo se je tedaj ob naši pesmi in našem veselju zamislil v svoja študentovska leta, ko se je tudi sam vozil s svojimi priatelji — nazaj v planinski raj... Morda pa je mislil na tisto vožnjo, ko so se koncem šolskega leta 1863 navdušeni študentje domoredci peljali z žardiniero v Tolmin, kjer so priredili svojo besedo in je takrat on prvič nastopil s svojo pesmijo prigodnico?...

Danes na Katarinijevem trgu ni več one hiše, v kateri je preživel Gregorčič svoja zadnja tri leta, samo še košata cipresa — ali je jelka? — je ostala, ko da bi vedno zelena hotela, da bi tudi v našem srcu ostal vedno živ spomin na našega največjega goriškega pesnika.

3

Bilo je leta 1906, ko je stekla bohinjska železnica. Tukrat sem koncem julija šel z našim rajnim vikarjem Jakobom Fonom prvič na Kranjsko. Poromala sva na Brezje. Drugega avgusta sva se vracačala peš na Bled in od jezera na postajo.

Vstopila sva v splošni oddelek tretjega razreda.

Tam v kotu pri oknu je sedel — Simon Gregorčič.

Gospoda sem opozoril nanj, a se ni nato zmenil. Izbral si je prostor drugod in začel moliti brevir. Jaz sem se pa opogumil, stopil k pesniku, ga prosil, če smem prisesti, in se mu nato predstavil.

In sva potem govorila vso pot do Sv. Lucije o vsem mogičem.

Pri Sv. Luciji smo izstopili. Tudi pesnik.

Poleg žardiniere, ki je vozila v Tolmin in Kobarid, je bila tudi posebna kočija iz Tolmina.

Neki gospod me je vprašal, če sem videl kaj Gregorčiča, ki ga čakajo.

V gneči sem poiskal pesnika in mu povedal.

»Pokažite mi, katera žardiniera vozi v Tolmin,« me je prosil.

»Pa vas čakajo s kočijo,« sem mu povedal.

»Naj kar čakajo,« je rekel in vstopil v žardiniero, ki je bila natrpano polna...

Tukrat sem videl in spoznal, da pesniku ni bilo za pomp in parade, da je bil kljub svojih veliki slavi skromen in ponizen, da ni maral in ne iskal bučnih ovacij, da je bil res tudi kot človek velik...

4

Letos sem bil avgusta v Kobaridu.

Kamor sem stopil, kamor sem šel, povsod sem mislil na Gregorčiča, ki je v tem središču planinskega raja preživel najlepše dni svojega življenja, o čemer pričajo njegove pesmi, ki so tu nastale.

Rad bi bil stopil tudi na Vrsno, rad bi obiskal njegov grob pri Sv. Lovrencu, a sem se moral zadovoljiti samo z razgledom in pogledom tam gori s prijaznega grička z monumentalne kostnice pri Sv. Antonu. Od daleč sem se zahvalil pokojnemu pesniku

za vse delo in za vso ljubezen, s katero je budil Kobarid in njegovo okolico k narodni zavesti.

Naša zastava je vihrala po petindvajsetih letih spet nad Kobaridom in oznanjala, da še živi v planinskem raju tista ljubezen do naroda in domovine, ki jo je on učil in budil, da je naš rod ostal zvest svojemu največjemu sinu in da mu domovinske ljubezni ne zamori tudi tak vihar, kakršen divja zdaj nad našo zemljo.

Gregorčič kot duhovnik

Poleg dr. Antona Mahniča, velikega modroslovca in bogoslova, ki se je boril za krščanska načela in za doslednost v njih izvajjanju v zasebnem in javnem življenju tako odločno kot nikče pred njim, je veliki pesniški genij Simon Gregorčič največji sin, ki ga je dala materi Sloveniji Primorska. Naprošen, da napišem nekoliko misli o Gregorčiču kot duhovniku, sem se obrnil do raznih še živečih znancev in prebral več spisov z željo, da bi v skromnem okviru kratkega članka v edincem primorskem slovenskem listu pokazal Gregorčiča kot duhovnika v resnični luči.

Vsi še živeči znanci pesnika Gregorčiča so si edini v tem, da je bil v polni meri to, kar si ljudstvo predstavlja z nazivom »dober duhovnik«. V Kobaridu, Rihemberku, na Gradišču in tudi v Gorici, kjer je preživel zadnja leta, je pustil za seboj ludi kot duhovnik dober spomin. Kdor je poznal od blizu pok. nadškofa Sedeja, ve, kako visoko moral je zahleval od svojih duhovnikov. Nekoč je pač rekel nekemu duhovniku, da ni prav naredil, ker je v neki vzgojni knjigi preveč nazorno popisal stanje zaljubljenega mladiča, češ, da bralec bi mogel sumiti, da je pisatelj zaljubljen in to bi bilo pohujšljivo, ker na duhovnika ne sme pasli niti senca greha. »Počolažil se je šele, ko je pisatelj mu povedal, da pošlen čitatelj bo mogel iz njegovega pisanja kvečjemu to sklepati, da je morda v peli ali šestl soli kdaj bil zaljubljen, kar pa je le splošna mladinska bolezna, ali da je kaj lakega bral. Vsekako kaže la epizoda, koliko je nadškof Sedej zahleval od svojih duhovnikov, kako težko je prenašal duhovnike, ki delajo sramoto duhovniški suknji. Da bil inlimen priatelj s kakim slabim duhovnikom, pa naj bi bil tudi velik pesnik, si sploh ne moremo misliti. Simon Gregorčič je pa imel v nadškofu Sedeju velikega občudovalca in prijatelja in mu je zalo golovo z vso iskrenostjo posvetil lepo pesem k posvečenju in vsloličenju. Uvod, ki ga je napisal dr. Fr. Sedej kot goriški stolni župnik za Gregorčičevega Joba, je javen dokaz povezano med tema dvema možema. Nada je znano, da je dr. Sedej kot nadškof povabil Simona Gregorčiča k sebi, da bi ga rešil vseh gmočnih skrbi. Povabila Gregorčič ni sprejel, a ludi to vabilo nam dokazuje spošlovanje in ljubezen nadškofa Sedeja do našega pesnika.

Pa ne le nadškof, tudi drugi odlični duhovniki so Šimna kot duhovnika zelo cenili. Gospod prelat Gabrijelčič, semeniški ravnatelj, ki so ga zlasti v Rihemberku šaljivo imenovali »gospoda Iksa«, ker je svoje prve pesmi objavljali pod skromno šifro X, so ga visoko cenili in spošlovali tudi kot dobrega duhovnika in prijelnega družabnika. Kako zelo je ljubil svojega kaplana kobiški dekan Andrej Jekše, je znano pravljako kakor je še sedaj v spominu kot čudak župnik Brezavšček v Rihemberku, ki je Gregorčič vzel »mokroto« (vodol) in »šloplo« (drval), kakor mu je pesnik v šali v verzih očital.

Kakor si je Gregorčič s svojimi poezijami namah osvojil vsa slovenska srca, tako si je ludi s svojo ljubezni osebosloj osvojil srca vernikov v vseh farah, kjer je deloval. Povsod se je težko

Gregorčiča neusmiljeno razigrati ter obsditi na dno pekla — to more pač trditi le zaslepljena slast. Pač pa smo prednosti Gregorčičeve muze osvelili kakor nihče drug pred nam; le to se nam je šelo v neodpusljiv greh, da nam niso ugajale nekatere pesmi. Prednali smo se imeli svoje prepričanje. »V R. K. l. 1889. piše: »Ker da je Gregorčič pesnik v besede pravem in polnem pomenu, je vendar dozgana reč. Pesnik po milosti Božji, ne po lastni domišljavosti, niti po milosti ljudi. Gregorčiču ni pač treba pri nikomer beračiti za lavorov venec. Dal mu ga je Stvarnik, ki deli talente, kakor mu ljubo. Poela nascitur — pesnik po naravi — je Gregorčič. Od tod tista lehkobna neprisilenost, kalera nam tako jasno priča, da pesnik pesmi ni koval, ampak so se mu izlivale iz srca; od tod tista psihologična vspredba misli in čulov, od tod priročnost v besedi in zlogu, ki da je pocizjam tako priljubnost; toliko sprehodnost, izvirnost v prispolabljanju višjih idej s čuhimi prikaznimi, od tod oživljvanje mrilve narave s človeškim duhom vse so lastnosti pravega pesnika, loda lastnosti, ki se ne dajo pričili, da bi se kdo trudil tudi celo dolgo življenje.«

V vsakem primeru pa je imel »hud kritik« Gregorčičevih poezij do Gregorčiča pesnika, duhovnika in človeka več spošlovanja in ljubezni kakor tista literarni zgodovinarji in navidezni oboževalci Gregorčičeve muze, ki so smalrali za svojo zgodovinsko nalogo, da so prav radi tistih pesmi, ki jih je Mahnič najbolj grajal kot neprimerne za duhovnika radi človeške »slabosti in farizejslav«, iskali, spraševali in ugibali, kje bi bila tista simpatija, ki je navdihovala našemu pesniku toliko neumrljivih verzov. In kmetsko ljudstvo je bilo hvalje za njegovo zanimanje in ljubezen, kar je pričala bera, ki je bila česlo višja od predpisane. Pavlinčevi v Rihemberku so še dandanašnji ponosni, da so mu jo vozili na dom. V Gregorčičevi dvorani v Prvačini so mu pripravili nekoč posebno slavlje in ga pozdravljali z verzi, na katere je kar sproti v verzih odgovarjal. Ali ni morda prav tej povezano z ljudstvom treba vsaj deloma pripisati tudi razne ljubavne pesmi, ki so se strogin kritikom zdele za duhovnika neprimerne? Kodr je tako lesno povezan z ljudstvom kot dober duhovnik, ki mu ljudje vse zaupajo in mu odkrivajo vse srčne utripe, veselje in žalost, ljubezen in sovraščvo, se v dušo svojih ovcic tako vživi, da vse čuti z njimi. Zakaj ne bi bil umetnik, kdor se zna tako vživeti v drugega, da njegovim čutilom kot svojim da izraza v pesniški besedi in obliki? — Igralca, ki se zna vživeti v kalero koli vlogo in jo podati kot svojo, imenujejo umetnika. Koliko bolj moramo lakega pesnika imengivali resnega umetnika! — Gregorčič je bil ludi velik priatelj dijakov, ki jih je rad sprejemal, gostil, podpiral in v nemal za verske narodne ideale.

Se nekoliko besed o Gregorčiču in njegovem kritiku Mahniču, ki sta bila oba velika, toda vsak na svoj način, in ne smemo bili krivični ne enemu in ne drugemu.

Kdor pazno in brez predoskov prebere vse, kar je pisal Mahnič v Rimskem Katoliku o pesmih Simona Gregorčiča, se bo prepričal, da je bila ta kritika sicer siroga, kakor je bil Mahnič vedno neizprosen, ko je šlo za načela in ugled Cerkve, a vendar ludi sirogo pravična in celo obzirna do pesnikove osebe. Prav čuli se, kako zelo je Mahnič delil Gregorčičeve poezije in kako fežko mu je pri srcu, da je moral nekatere reči grajati, ker je bil prepričan, da bi Gregorčič kot človek, kot duhovnik in kot pesnik imel le korist od tega, ako bi upošteval njegove nasvete. Tistim, ki so njegovo dobro mišljeno kritiko izrabljali v politične namene, je v Rimskem Katoliku l. 1895. napisal tudi te besede: »Da bi bili mi pesnika

gorčiča bolj užalij in potr kot vsi »morilni dihi, nevihte s Kraša.« To rečemo, ker vemo, da je imel pesnik Gregorčič lolič duhovniškega ponosa v sebi. Kaj bi pa bil rek, ako bi bil dobil v roke pisane nekega goriškega socialista, ki govori v svojih Spominih o nekem bebcu iz Gradišča in njegovem očelovštvu? Svar je prijatelje Gregorčičeve tako vzemirila, da so jo do dna preiskali in ugołovili, da je brez vsake podlage in golo našolevanje.

Ako bi bil Gregorčič bral tisti odломek iz Spominov moža, ki ga ne maramo imenovati, ker fu-di njegovega spomina ne maramo omadeževali, ali bi ne bil bogatejši za veliko spoznanje, da so prav pošteni kritiki tudi za tako občutljivo in nežno dušo kot je bila njegova, veliko boljši prijatelji kot lisi poveličevalci gole muze. Katere tudi v pesniku duhovniku gledajo le človeka, ki je kot vsak človek »krav pod nohti« in ga upoštevajo, čeprav je na žalost tudi duhovnik.

Gregorčič je malo pred smrjo v ožjem krogu izrekel sledče besede: »Mahnič je imel prav, pa jaz sem imel tudi prav.« Ako bi danes po prvi stoljetnici svojega rojstva prišel na svet in bi vse prebral in slišal, kar se je po njeni smrti o njem pisalo in govorilo, bi kot dober duhovnik gotovo dejal:

»Kraška nevihta« je bila res ledena, loda moj pesniški sloves bi nič ne trpel in slovenska pocinja bi bila le pridobila, ako bi bil čim boli upošteval nasvete sobra Antona, ki me je bolj ljubil kot sem mislil.«

Slovenci v Primorju pa ohranimo Gregorčiču in njegovemu kritiku Mahniču najlepši in kar najbolj hvaljezen spomin, kajti oba sta gorela v globoki in resnični ljubezni do svojega naroda, ki ga nista ljubila s praznimi besedami, ampak z velikimi deli kakor narod sam po pravici pričakuje zlasti od vseh dobrih duhovnikov.

Dr. M. B.

Iz neobjavljenih Gregorčičevih žalostink

1. *Kako zlato je potemneto,
ki bleste je prej dajalo tak! —
Proč boje žar je, je zbledelo,
in kamni sveti umno delo —
krijo zdrobljeni mestni tlak.*
2. *Oh to zlato so naši sini,
bliščeč; žareč se v mladih dneh,
ponos in nada domovini,
podobni zdaj so žgani glini,
ležeči v črepah krog po tleh.*
3. *Celo rodilka zmajev ljuta
goji na prsih zarod svoj;
a hči sijonska je brez čuta,
mladičem nežnim mati kruta
ko svojim je v puščavi noj.*
4. *Dojencem usteca so suha,
drži se jezik jim neba;
zahtevajo otroci kruha,
a zde se vsa ušesa gluha:
nihče drobtine jim ne da.*
5. *Ti, ki živeli so v potrati,
gino po potih stradajoč,
in ti, ki vzrasli so v škrlati,
sedaj ležijo v cestnem blati,
prav kakor ga objemajoč.*
6. *Pač kazen težka je, nemila,
pa huje je sijonska hči
in več ko Sodoma grešila,
ki hipoma jo opopelila
je božja dlan, ne dlan ljudi.*
7. *Kako nam plemstvo je blestelo,
ko mladi sneg na solnci zmer!
Njih lice, kakor mleko belo,
sred ko korale je razdelo,
gladko, ko brušeni safir.*
8. *Zdaj pa se lica jim črnijo
bolj kakor oglje črez in črez,
kosti se s kožo vkup držijo,
še znancem se neznai zdijo,
bolj suhi so, ko suhi les.*
9. *Srečnejši oni pač so bili,
ko ti, ki v plen so glada sili;
ki z mečem bli so uničeni
saj oni so se stod ločili
z dobrotami nasičeni.*

10. Oh, svoje kuhale otroke,
da vtolazile bi si glad,
so mamk ljubečih nežne roke;
zblaznele boli so globoke,
videc sijonske hčere pad.
11. Jehova užaljen zrl je s trona,
oddušek poln je srdu dal, —
kaj trpel bi zločinstva onal?
Požar zavnel je vrh Sijona,
požgal je, uničil vse do tal.
12. Ne, kralj noben na širnem sveti
in zemlje sin noben nikjer
vnaprej ni v duhu mogel zreti,
da skoz ta vrata trdna vdreti
bi vtregnil kdaj sovražnik kter.
13. Za grehe vedežev — lažnikov,
ki le slepili naš so rod,
za grehe zlobnih svečenikov,
ki lili tu so kri svetnikov
poslal to kazen je Gospod.
14. Slepilci pa i ti pretkani,
ki slepi tavaajo zdaj krog,
s krvjo so vsi omadežvani;
dotakniti se vsak jih brani,
ker plašč jim poln krvavih prog.
15. Kriče pred njimi: »Proč! nečisti!«
prav kakor gobavci kličoč;
beže med tujce, — ni koristi;
sprejem povsod jih čaka isti
povsod kriče jim: »Proč, le proč!«
16. Razgnal jih božji srd nemili,
On ne ozre se več na njé;
ker niso starejšin častili
ker so duhovne sramotili
na nje je prišlo to gorje.
17. Oči so skor nam oslepele
z razglednic v daljno daljo zroč;
pomoč nazreti so hotele,
a ni je bilo z zemlje cele,
proč up je naš, proč naša moč.
18. In nismo smeli ni hoditi
po naših ulicah, poteh:
povsod so znali zanke skriti;
pač konec naš je moral priti
in prišel nam je z naš greh!
19. Zasleduje noge krvave
kot orli nam, ko truma ujed,
pode črez gorske nas višave,
drve skoz gole nas puščave,
nikjer jim naš ne zgine sled.
20. Še on maziljenec Jehove,
ki varni smo čutili vsi
pod škitom sence se njegove, —
on padel je v sovragov rove,
ž njim padli mi — rešitve ni!
21. Edomska hči le se radosti,
razkošja čašo zdaj pijoč,
a čaka kupa te bridkosti,
opije te in v vsej nagosti
pokaže Bog te kaznujoč.
22. Sijonska hči, tvoj rod za kazen
zdaj zubojoč na tujih tleh,
ne bo več razkopljen narazen;
a hči edomska, neprizaven, —
Bog tvoj, kaznec, odkrije greh.

JEREMIJI PREROKU — DOMOLJUBU

(Epilog k Jeremijevim žalnicam.)

Veledomoljub prerok,
neumrljivi Jeremija,
nad Sijonom, solz potok,
razdejanim tam prelja,
naroda noseč gorje.
Zroč sijonske razvaline
in ponizbo domovine
lige svete te solze.
Lil jih je, še zdaj jih lije
o razpadu domačije;
nikdar se ne posuše
njega narodne solze.
Večne so in bodo večne;
vsaka v pesmi zdaj še sije:
solzni biseri so to;
ni jih lilo le oko,
zroč, čuteč, noseč, bridko
bol očine prenesrečne,
voda iz oči to ni,
to je živa srčna kri,
zdaj še teče, še živi.
Kakor školjke vsledi ran,
same bridko bol trpeč,
bisere rode na dan,
dar žareč, krasno blesteč,
smrtno ranjeno srce
nam preroka Jeremije
dalo bisere je te.
Mož on bil je bolečin —

in naš rod je rod — trpin;
on prerok je velik bil,
nili v duhu tudi zrl
jarma, kteri nas bo trl,
solz za nas ni tudi lil?
Kot za svoj — za naš rod liz
v pesmih jih še zdaj ta dan:
saj smo narod — Jeremije,
narod, ko njegov, tepljan,
rod preziran, razdejan.

Zadnje domovanje Sijona Gregorčiča pri Sv Lovrencu

SPOKORNI PSALM

Gospod srdit me ne strahuje,
me v jezi svoji ne kaznui!
Daj milost, ko sem ves bolan,
ozdravi boli me in ran.
Potrte vse so mi kosti,
duh zbeganc je, srce drhtli,
trpin, trepecem poln nadlog, —
dokaj še vse bo to, moj Bog?!
Spet milo v me poglej Gospod,
otmi mi dušo vseh nezgod:
po svoji milosti, ko kdaj,
spet zdravje mi, življenje daj!
Saj kdo Te mrlev bo častil,
kdo Te v predpeku bo slavil?
Izmucen ves bridko ječim
vso noč na vzglavlje se solzim;
drhtim in se solzim na moč
v ležišču svojem slednjo noč:
skalil oči mi Tvoj je srd,
postaral me sovrag je trd!...

Tržaški zaliv in tržaške ribnice

Ni ga bilo z lahka človeka, ki bi prišedši v Trst ne obiskal vsaj glavnega ribjega trga, posebno ako je obiskovalec bil z dežele. Tržaški ribji trg pa je bil res obiska vreden v zlatih časih mire. Bil je brezvonomo eno izmed mnogih src malega velemesla, kakor je pravzaprav Trst. Ribji trg, ali po tržaško »peškerija«, je za Trst značilen. Njegova lega je skoro vsem dobro znana. Nahaja se med dvema pomoloma »Peškeria« in »Venezia«. Zgrajen je nekako cerkvi podobno in ima celo stolp z uro. Danes se morda zdi precej zapuščen in po pravici. Kakor večna drugih živil, so tudi ribe izginile s tržaškega trga. Vzrok je mnogo in ni naš namen, ne naša naloga naštevali te vzroke, mislimo pa da je to ludi povsem nepotrebno. Vojna je in treba je pač poltrpel... Nekdaj pa ni bilo tako in v tiste čase sega zanimivost tržaškega ribjega trga. Kdor je pred leli imel priliko prisostvovali vrvenju v zgodnjih jufranjih urah okrog ribjega trga, je zamogel reči, da je videl res nekaj zanimivega. Ribiški čolni in večje ribiške jadrnice — dokler ni pozneje zaropotal motor na ladjah — so že v prvih jufranjih

urah, še predno "se je brav zdanilo začele razkladati svoje srebrno breme. Posebno spomladni in poleti, v času sardel, sardonov škombrov je vrvenje okrog ribjega trga zelo živahnino, ker te tri vrste rib tržaškega zaliva tvorijo brezvonomo glavno žilo dohodkov tržaških, barkovljanskih, svetlokiških in deloma istrskih ribičev in istočasno tudi eno glavnih živil tržaškega prebivalstva, ne glede na njih stan in njih gmočne razmere. Od najrevnejšega pa do bogatinov so pred časom črpali eno najboljših živil na tržaškem ribjem trgu. Seveda so za revnejše bili tu morda le sardonini in druge male ribice, k. večjem sardeli in za bogatejšega ribe večjega obsega, kakor škombri, volpine, brancini, ionine i. t. d. Za bolj premožne so bili tudi morski pajki in raki, od navadnih na do aragost, ki so vedno večale za kraljevo jed. Tudi jegulje »bižali« so bili namenjeni skorozapločati s polnim mošnjičkom. In potem školjke, od morskih uši in takozvanih »mušolov« pa do dragocenih ostrig, ki so ravnotako bile tam le za tiste, ki jim ni bilo treba gledati na vsak vinar.

In sipe in kaa mari — zdi se da je vsaka vrsta morskih živali skrbeli za to, da ena pasma teh vrst pride navadno le na mizo premožnejših ljudi. Izmed tistih, ki so nekdaj bile zelo cenene so kalamarji fisli, ki so se vedno držali nekako ponosno in izbirali vedno gospiske mize. Seveda je šele pri izbiri razstavljenih rib prihajala razlika kupcev na dan. Ni bilo težko spoznati poznavača rib, ko je izbiral in gledal ribo, opazovala škrge, ki morajo pri sveži ribi biti lepo rudeče in oči, ki ne smejo izgubiti svoje čistoči, ako hočemo, da nam bo riba ugajala. Istočasno se je kmalu spoznalo človeka, ki je iskal po ribnici kako vrsto rib, ki mu ne bo olajšala preveč mošnjička. Spoznalo se je tako skrbno go-spodinjo, ki si je ponavadi ogledala prej vse ribe, ki so bile na trgu, predno se je odločila za nakup in pa žensko, ki kupi prvo blago ki naide, le da preje opravi. Ribji trg je morda edini, kamor so vedno zahajali tudi moški in tam kupovali. Nosili le škartoce rib ali rakov z ribjega trga je od nekdaj veljalo za nekaj finega.

Nekaj let sem zažari morje pred mestom zvečer v slofinah bieščeh lučih. So to motornih čolnov napoleancev, ki so pričesli v tržaški zaliv nečin ribjega lova z »lamparami« to je z električno lučjo izredne svetlobne sile (4.000) sveč. Ta način je bil precej kritiziran in morda ne baš po krivici. Dejstvo je, da ribe, sad lakega lova, niso zdelača tako dobre kakor one ujeti s slarim načinom. Kakor vsakdo ve dere skoro vsaka žival po noči k izvirom močne svetlobe. Toda pri tej ne trpi — in ne vemo zakaj — le nobrota rib, temveč po mnenju edinih strokovnjakov, ribičev, splošno bogatstvo našega morja. Način lova uničuje tudi po mnenju ribičev velike množine mladih ribic in celo njih jačec. Posebno jačca kalamarov — ki sličijo grozdu, ki jih vsebujejo na milijone — trpijo in to je dokazano, strašno pri napoleanskem načinu lova. Nekatera središča tržaških ali okoliških ribičev pa ni hočelo — navzlic veliki gmočni izgubi — nikdar uporabljati novega načina lova. In pravi poznavalci dobrih rib so jim zelo hvaležni in raje plačajo mnogo več za sadove njihovega lova.

Upajmo, da bomo zopet kmalu zamogli izbrisali iz tega članka besedo »nekdaj« in da bo kmalu zopet začelo vrvenje v zgodnjih jufranjih urah okoli tržaškega ribjega trga.

Razglas
goriškega župana

Nemška oblast se pritožuje, da se kmetovalci niso odzvali na povelje, da se morajo odstraniti nasadi koruze in sončnic ter sploh vse grmičaste rastline, ki bi utegnile služiti kot skrivališča, in to v pasu širokem 200 metrov na vsaki strani sledečih cest:

cesta: Gorica - Sv. Lucija, Gorica - Ajdovščina; Gorica - Dornberg; Gorica - Gradiška; Gorica - Videm; dalje ob sledečih železniških progah: Videm - Gorica - Zagrad; Gorica - Dornberg - Stanjel; ter ob krog posadk nemške vojske in policije.

Prizadeti se vnovič pozivajo, naj se pokorijo zgoraj omenjenemu povelju *tekom 19. oktobra*, da ne bo nasadov odstranila oblast sama in da se izognejo kaznim, ki so dolocene za take slučaje.

Pojasnjuje se, da so od zgoraj navedenega povelja odvzeti nasadi in grmovje ob cestah, v kolikor te spadajo v obseg mesta samega.

Zupan: Coronini.

Najbolj tiha ljubezen je ljubezen do dobrega.

Vesti iz Trsta in okolice

POVIRSKA GORA

»Cerkvica tam gor sameva tih zre v dolinski mir.«

Približno pol ure od Povirja proti izhodu samuje na nevisokem hribu cerkvica Malere Božje Roženvene. Hrib se imenuje Povirska gora ali tudi »gura.«

Do cerkvic na goro se lahko pride od raznih strani; glavna klovina pot pa vodi iz Povirja. Pot sicer slaba, od dežja raztrapanja, vendar pa si govor, da si ne razbiše nosa – posebno po dnevi, – če količaj pozis na hojo. Nekako sredi hriba se pot razcepi v tri kraje: naravnost vodi v Lokev, desno h cerkvici na goro, levo pa na strmi Povirski Tabor, na čigar slemenu čepi, kakor orlovo gnezdo razvaljena nekdanega gradu. Od razpotja do cerkvic je dobre četrt ure. Pot vodi skozi borov in jelov gozd, kateri pokriva malo da ne vso goro.

Ko prideš na goro te pozdravi na prej šliroglali, ne visoki zvonik. Letnica 1816. li pove, da je bil zadan listo leto. Seveda je cerkvica mnogo starejša. Skozi obokana vrata prideš v ubožni, skoro bi rekel zapuščeni dom božji. Glavni okras cerkve je edini leseni, umehno izrezljani oltar, sredi katerega stoji kip Matere Božje z Detetom. Njej na desni evangelist sveti Marko, na levi pa sv. Luka. Kaj lepo so izrezljani oltarjevi stebrički in ljubke angelske glavice, razne cvelke ter drugi okraski. Oltar je ves pozlačen ter ima baročni slog. Kdaj je bil postavljen ni znano, govor pa ne more biti bogzna koliko star, ker sta les in barva vkljub precej vlagi še popolnoma nepokvarjena. Nad oltarjem se dviga še precej visoki, rebrasti obok z mnogimi štirimi štirikoli in trikoli, v katerih so naslikani na modrem polju ljubki angelički. Cerkveno ladjo krase tri preproste slike: na stropu Marijino Vnebovzelje; na levi steni Marijino Oznanjenje, na desni pa Jezusovo rojstvo. Stenske slike so vsled vlagi precej pokvarjene. Poleg teh vise po stenah še druge slarinske slike, katere so darovali tukom časa raznih Marijini častilci. Omenili je še freba, da je na nekem kamnu v zvoniku upodobljen grb tržaških grofov Petačev, iz česar se da menda dognati, da je bila ta cerkvica nekdaj pod njihovo oblastjo. Cerkvico so večkrat obiskali razni uzmoviči, kateri pa niso napravili posebne škode. Le enkrat so baje ukradli iz starega zvonika veliki zvon.

O cerkvici na Gori pripovedujejo pok. zgodovinar Malija Sila sledete:

Neki ovčar, ki je na »Skrilih« pod Povirškim taborom ovce pa-

sel, zapezi, da se je ena ovca večkrat izgubljala, čez dan in zvečer je nazaj prihajala. To se mu čudno zdi in enkrat gre za ovco in jo najde v pečini podmolišča vrh Gore, kjer je lizala nek zvonček. On lo naznani duhovnikom, ki so precej na onem mestu sklenili sezidali cerkev k časti Matere božje Marije.

Ob času francoskih vojsk so hoteli cerkev podreli in gospod farman Jožef Grmek, ki je bil spočetka temu nasproten, ko je prišlo povelje od c. kr. pravice v Sežani. Ali ko so začeli cerkev podirati, je hudo zbolel. Med vojaki, ki so hoteli cerkev podreli, je bil tudi eden, ki je rekel: »Večne reči so pri tej cerkvi in jaz jo ne budem nikoli pomagal podirati. Dalje pravi, da je cerkovnik pri farni cerkvi v Povirju slišel ponoči zvonili na Gori in da je imel prikazen, kakor veliko procesijo, ki je šla na Goro z mnogimi lučmi. Fajmoštru Grmku je

RADIJSKA URA POSVEČENA SIMONU GREGORČIČU

Kakor smo izvedeli, bo radijska slovenska ura v tržaškem radiu v nedeljo ob 15.20. popolnoma posvečena proslavi stoltnice rojstva pesnika Simona Gregorčiča. Na to radijsko uro opoznamo vse slovenske poslušalce tržaškega radia.

SMRTNA KOSA

Te dni so umrli v Trstu: 64letna Marija Fava; 56letni Ivanka Fakin; 87letna Magdalena Janša vdova Deylek in 81letna Eleonora Fojet-Bogdanovič.

Andreja de Vidovič roj. Rude, Ida Barič roj. Medin, Marija Kocjančič roj. Gruovin, Bruno Fišlovič, Hermina Gregorič, Ivana Prosek roj. Punfar Marija Prekal roj. Baluk, Marij Godina, Garliza Romolini roj. Mondarič.

NA TRŽAŠKEM NEPREMIČNINSKEM TRGU

je bilo v letošnjem septembру 18 sprememb. Prodanih je bilo nepremičnin za skupno 904.500 lir. V mestnem središču so bila prodana 3 poseslva za 315.000 lir, v predmestjih pa je bilo prodanih 15 nepremičnin za 579.500 lir.

VŠAK DAN NEZGODE

na 14letnega Miklavža Caprija je padel večji kamen in ga poškodoval, 12letni pastirček Anton Poropat iz okolice Novega grada v Istri je našel vojni izstrelek, ki je eksplodiral in ga ranil po obrazu ter obeh rokah. 33letni električar Marcel Savalieri iz ulice Sv. Marka 55 se je med delom opekel po obrazu. Pri delu sta se ponesrečila 35letni slu-

lo povedal in ker spočetka o tem ni hotel verjeti. A ko neke noči pokliče fajmoštra, ko je zopeč videl procesijo vidi ludi fajmošler procesijo in se začudi ter snremen svojo misel. Kakor je bil prej nasprotnik, tako je začel sedaj goreči negotovari ali ljudi, naj cerkev popravijo in kmalu je popolnoma ozdravel. Ljudje so res cerkev popravili in olepšali

Križno nedeljo 1815. je prišel dekan iz Trsta ter so kip (podobo Matere Božje), ki je bil v stranski kapeli v farni cerkvi v Povirju – ta kip se menda sedaj nahaja v kapelici v Žirjah – dvignili ter s procesijo prinesli nazaj v cerkev na Goro. Divjal je silen vihar, da so morali nosači križe razstaviti, če so jih hoteli prinesli na goro. V pridihi je dekan omenil, da je hudoba napenja vse moči, da bi cerkev odpravila, a kljub vsemu so srečno prišli v cerkev, posvečeno Nebeški kraljici.

Še dandanašnji imajo na križno nedeljo opasilo na gori.

ga Rihard Covi iz Diazove ulice 14 in 16letni delevc Emil Primozič iz Doline. Ponesrečenci se zdravijo v glavnem tržaški bolnišnici.

NOVE MESNE CENE

Tržaško prehranjevalno ravnateljstvo objavlja nove mesne cene. Govedina I. vrste s kostmi 14.80, brez kosti 31 lir, II. vrste 21.20 oz. 26.40, III. vrste 19 oz. 17.50 lir. Zaseka 27.30 lir.

STAROSTA TRŽAŠKIH BRUŠČEV

je nedvomno Anton Boscolo, ki že 42 let brusi nože in brivice po Trstu. Pozna ga ves Trst. Tržaški tisk se ga spominja z izčrpnim člankom.

POROČILI SO SE

te dni v Trstu: trgovec Abdul Luku in gospodinja Antonija Medica; zomarski načakar Albin Dornik in Šivilja Erna Baldas; brivec Gvido Kakovič in dnevničarka Natalija Regente; mizar Gverin Kakovič in gospodinja Natalija Hvala.

RAZDELITEV JEDILNEGA OLJA PRIDELOVALCEM SONCNIC

Obveščajo se pridelovaleci sončnic, da je določeno, da morajo najemniki zemlje na počivnično pogodbo izročiti svoj del semena skupno s gospodarjevim.

Izročitev semena mora biti izvršena po lastniku zemlje, ki bo dvignil razen svoje pridajoče mu količino olja tudi najemnikov del, ki mu izroči določeni del olja, kakor je bilo po stopano pri sviloprejkah.

■■■■■

Širite „Goriški list“

Jerzy Żulawski: 47

Sla srebrni obli

Ko sva prišla domov, sva še dolgo odlašala odločilni pomnenek, saj nisva dvomila, da se bo Marta uprla temu, kar sva hotela od nje. Peter je hodil mračen in zamisljen okoli in se delal, kakor da nekaj razglablja, jaz pa sem tavol ob morju s srcem, zvrhami nepojmljive tesnobe. Ta dan se je moralna odločiti usoda vseh.

Slo je že k poldnevu, žgočemu in zatohemu. Sonec je pripekalo, da so rastline ustihale in hlepele po dežju. Na jugovzhodni strani morja so se zadržali gosti temni oblaki. Kadar se je zrak ohladil in postal težak, se je dvignila divja, kratkotrajna vihra, bu-tala morske valove ob breg, razsajala po goščavah, lomila biserne brizge gejzirjev in rjovela med pečinami, napovedujoč dobo običajne vihadjev.

Iz poletnega doma smo se umaknili v svojo kočo ob gejzirjih, ki nam je služila za zavjetje ob nevihtah. Sedeli smo pred vhodom v kočo, mali Tom pa se je oprijemal materi za kolena in skušal capljati na lastnih nogah

okoli svoje opore. Peter me je iznenada pogledal, potem pa se je z izrazom nagnje odločitve obrnil k Marti.

Cutil sem, da mi je začelo sreči hiter utripati in da me v goltanem nekaj davi. Prihajajoča nevhta nas je vselej napravila razdražljive, to pot pa se je običajnemu nemiru pridružilo še razburjenje spričo bližnjega in usodnega razgovora z Marto. Zlasti Peter je kazal znake nenavadnega nastrojenja: razširjene zenice so se mu nemirno bleščale, prsi so mu neenakomerno pliale, na licu mu je gorela krvava rdečica. Zrl sem vanj, zadružoč dih, upok je brez uvoda in priprave uselil kar v celo:

»Marta, katerega naju imam rajš?«

Mart, vsa ospula ob tem nepričakovanim vprašanju, na pogled ni razumela, kaj hoče... Pogledala je začuden yame, vanj, nato zopet vanje in prezirljivo skomizgnila z rameni.

Peter je ponovil:

»Marta, katerega naju imam rajš?«

Njegov pogled, trmasto uprt vanjo, ji je povedal več kakor njegov vprašanje, kajti tisti hip je prebledel in z lahim krikom skočila pokonci. V roki je blismko bodalec, s katerim je bila že enkrat zagrozila Petru.

»Izmed vaju? Nobenega!« je za-vipa.

Peter se ji je za korak približal:

»In vendar moraš izbirati in – iz-brati!« je dejal s poudarkom.

Njene oči so v nemem obupu zadrhtile kakor splašene ptice. Ali niso za hip, kratek, bezen hip obvisele na mojem obrazu z oklevajočo prošnjo, plaho mislio – ah, ne! Samo dozdevalo se mi je tako, gotovo so me varale oči, saj je že naslednji trenutek avignila roko z bodalom in za-grožila:

»Ne bom izbirala! Radovedna pa sem, kateri vaju se mi upa približati! Nobenega nobem!«

In znova se mi je zazdelo, da sta se ji zadnji besedi raztopili v ustih in da je njen pogled iskel mojih oči – a bila je brez dvoma samo prevara. Suj sem bil takrat ves iz sebe... Moj Bog! Verjeti hočem, da je bilo to prevara!

Ton je zvedavo sledil prizoru, od kar je mati planila pokonec. Peter se je takrat z roko dotaknil onjegove glave.

»Proč!« je vsa zaskrbljena vzklidila Marta, ko je opazila njegov dobitik. »Proč! Ne dotikaj se ga! On je moj!«

Peter se ni ganil. Prsta ni odmaknil od otrokove glave, le Marto je prebadal z očmi in se ji porogljivo na-smihal.

»In kaj bo s Tomom?« je pobarał naposlед.

KMETIJSTVO:

Soja v gospodarstvu

Med svetovno-trgovinsko blago se je soja uvrstila šele po zgraditvi železnice v Mandžuriji, prej pa je bila dolga stoletja na Kitajskem kot živež in krma samo lokalnega pomena. Japonci so prinesli sojo kot vojni plen v svojo deželo ter začeli iz nje že v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja pridobivali oljne tropine. Evropi je bila soja prvč nazonoma gospodarska prikazana na dunajski svetovni razstavi l. 1873, prvi slovenski transport soje pa je prispel v Evropo l. 1908. Od takrat se bolj in bolj pospešuje pridelovanje soje po Evropi in Ameriki.

Prvo meso pri svelovnem pridelku soje ima Mendžurija, za njo pa pridejo Združene države Severne Amerike, ker zaradi dolge vojne ni mogeo oceniti pridelovanja na Kitajskem. Pojavni predvojni letni pridelek soje v Mandžuriji je bil okrog 4 milijone ton in še l. 1940. so Japonci prevzeli skoraj 2 milijona ton. V USA kultivirajo sojo v velikem obsegu še po prvi svelovni vojni. Leta 1937. so pridelali približno 1.2 milijona ton, l. 1940. pa že nad 2 milijona ton. Pridelovanje se v zadnjih letih močno pospešuje, ker hočejo sojo v največji meri izkoristiti kot industrijsko surovinu.

Po bogastvu redilnih snovi ima soja v raslinstvu prvenstvo. Tolikoj beljakovin in maščob ne daje nobena rasplina. Kemična analiza izkazuje pri soji 36% beljakovin, 18% maščob in 20% ogljikovih hidratalov. Soja je odlična krma za

živino in dobro gnojilo, pri čudski prehrani pa je njen uporabljivost neprekosljiva. Iz nje se pridobiva moka za kruh in testnine, jedilno oje in druge maščobe ter dobra nadomesnila za mleko in sir, kavo, čokolado itd. S tem pa njen uporabljivost še daleč ni izčrpana. S pomočjo tehnik in kemije je postala soja dragocena industrijska surovin. Uporablja se kot nadomesnil za voino, usnje in kavčuk, iz nje pa se pridobiva in izdeluje tudi umelne tkanine, barve, laki, parfir, milo, kreme, kozmetični in medicinski preparati, koncentrati vitaminov itd. V USA so v Fondovih tovarnah vzeli sojo za osnovno surovinu pri izdelavi avtomobilov, ko so iz nje pridobivali mazilno olje ter nadomešnilo za kavčuk ter uporabljali razne iz nje pridobljene umelne tvarine. S tem je bila uvedena velikopolezna propaganda za industrijsko uporabo soje. V marščenju je ta propaganda preveč optimistična, ni pa izklučeno, da slej še niso bili v misih.

V Nemčiji pospešujejo pridelovanje soje že od l. 1925. in po nemškem zgledu in nemški pobudi so se zavzele za pridelovanje soje zlasti južnovzhodne evropske dežele. Na prvem mestu je Bolgarija, kjer so se kulture soje v zadnjih letih razširile od 40.000 na 70.000 ha, sledi pa Romunija, ki je razširila svoje našede soje na 50.000 ha. V vsej Evropi so se v desetletju 1930.-40. nasadi soje razširili od 5000 na okrog 150 lisoč ha.

OTROŠKI KOTIČEK :

Iz Alenkine torbice

(Konec)

Polem so le zaklele ribice znova pgtale dečki in mu delale družino, vsaj tedaj, ko bi ne bilo kralja. Začel jih je ogovarjati; a nobena mu ni odgovorila. Hudobni kralj jim je vzel tudi dar govora. Toda Petrček je postal pozoren, kajti ribice so se vse hkrati obrnile v isto smer in hrskali vpravila z glavico. In v sobani je bila velika riba, ki ga je takoj vpravala, kaj želi. In Petrček je povedal, da bi rad, da bi se listne ribice znova spremene v dečke. Ribu mu je dejala, da mu pri tem kaj rada pomaga; le če ji napravi neko uslugo.

Petrček jo je ubogal in splaval za palačo. Po dolgem in napornem plavanju je našel zeleno ribico, a komaj, komaj, da jo je ujel. Na pol mrtev od truda in

pomanjkanja z